

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.67.46>
УДК 343.359.3

ПЕРСПЕКТИВИ БОРОТЬБИ ТА ЗАПОБІГАННЯ КОНТРАБАНДНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В МЕЖАХ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Кукшинова О.О.

*кандидат юридичних наук, доцент
завідуюча кафедрою кримінального та адміністративного права
Одеського національного морського університету*

Носенко Д.С.

*студентка Навчально-наукового морського гуманітарного інституту
Одеського національного морського університету*

Кукшинова О. О., Носенко Д. С. Перспективи боротьби та запобігання контрабандної злочинності в межах українського законодавства.

Стаття присвячена дослідженню нинішнього стану роботи українських митних органів щодо протидії контрабанді, дослідженню заходів щодо запобігання і протидії контрабанді, визначені в Митному кодексі України та інших актах митного законодавства. Також у статті розкривається питання прогалин українського митного законодавства у сфері протидії контрабанді і прогалин роботи митних органів України у боротьбі з незаконним переміщенням товарів, цінностей та інших предметів через державний кордон, у тому числі наркотичних засобів, зброї, сигарет та культурних цінностей. Контрабандне перевезення таких предметів становить особливу небезпеку для України та усього світу загалом.

У статті особливо підкреслено те, що протидія незаконному переміщенню та/або перевезенню є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави. Проаналізовано українське законодавство у сфері протидії незаконному (контрабандному) переміщенню товарів, цінностей та інших предметів через державний кордон. Визначено, що українські митні органи є одним із головних суб'єктів протидії такому злочину, як контрабанда. Особливу увагу приділено правовим засадам діяльності митних органів України щодо протидії контрабанді.

У статті розглядаються дослідження та пропозиції вчених, а також наукова література з питання дослідження контрабандної злочинності.

Також досліджено поняття контрабанди та інші терміни, що стосуються даної сфери. Наголошено на тому, що на сьогоднішню ситуація з незаконним переміщенням предметів через державний кордон України залишається досить складною.

Зроблено висновок про необхідність внесення змін у законодавство в цій сфері, а також про необхідність запозичення міжнародного досвіду по запобіганню та протидії контрабандної злочинності. Також наголошено на необхідності активізації нормотворчого процесу з приводу удосконалення або створення нових нормативно-правових актів, які б покращили діяльність державних митних органів України у сфері боротьби з контрабандою, а також скоординували б роботу митних та правоохоронних органів України.

Ключові слова: контрабанда, митні правила, запобігання і протидія, законодавство України, порушення митних правил, наркотичні засоби, митна безпека України, морський транспорт.

Kukshynova O. O., Nosenko D. S. Prospects for the fight and prevention of smuggling crime within the boundaries of Ukrainian legislation.

The article is devoted to the research of the current state of work of Ukrainian customs authorities to combat smuggling, the research of measures to prevent and combat smuggling, defined in the Customs Code of Ukraine and other acts of customs legislation. The article also reveals the gaps in Ukrainian customs legislation in the field of combating smuggling and gaps in the work of Ukrainian customs authorities in combating the illegal movement of goods, valuables and other items across the state border, including drugs, weapons, cigarettes and cultural property. The smuggling of such items poses a special danger to Ukraine and the world at large.

The article emphasizes that combating illegal movement and / or transportation is one of the priorities of the state. The Ukrainian legislation in the field of counteraction to illegal (smuggled) movement of goods, valuables and other objects across the state border is analyzed. It has been determined that the Ukrainian customs authorities of Ukraine are one of the main subjects of counteracting such a crime as smuggling. Particular attention is paid to the legal framework of the customs authorities of Ukraine to combat smuggling.

The article examines the research and proposals of scientists, as well as the scientific literature on the study of smuggling crime.

The concept of smuggling and other terms related to this area are also studied. It is emphasized that today the situation with illegal movement of objects across the state border of Ukraine remains quite difficult.

The conclusion is made about the need to amend the legislation in this area, as well as the need to learn international experience in preventing and combating smuggling. It was also stressed the need to intensify the rule-making process to improve or create new regulations that would improve the activities of state customs authorities of Ukraine in the fight against smuggling, as well as coordinate the work of customs and law enforcement agencies of Ukraine.

Key words: smuggling, customs rules, prevention and counteraction, legislation of Ukraine, violation of customs rules, drugs, customs security of Ukraine, sea transport.

Постановка проблеми. Для того щоб створити потужну та водночас цивілізовану правову державу потрібно розв'язати велику кількість проблем, пов'язаних із запобіганням окремим видам злочинів. Контрабанда, а саме належна робота та організація митних органів по боротьбі з нею – одна з таких проблем.

Проблема контрабанди — одне з першочергових завдань держави у справі захисту її економічних інтересів. Протягом усього періоду незалежності України виявляється велика кількість експорту та імпорту товарів. Особлива небезпека для держави полягає в тому, що контрабандні операції проводяться із вчиненням корупційних діянь службовими особами державних та місцевих органів влади. Від цього страждають вітчизняні товаровиробники. Нелегальне ввезення іноземних товарів зменшує попит на українську продукцію, що призводить до ліквідації виробництв, зниження конкурентоспроможності українських підприємств на внутрішньому ринку та їх переміщення за кордон. Наслідком може бути скорочення штатів підприємств й урізання їх фонду заробітної плати. Крім того, результати такої злочинної діяльності негативно впливають на суспільні відносини у сфері захисту життя та здоров'я громадян у випадку контрабанди зброї та боєприпасів, ядерних матеріалів і речовин, наркотичних засобів, алкоголю, сигарет, позбавляють права громадян на користування культурними цінностями, історичним надбанням України.

Запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил на всій митній території України є одним із основних завдань органів, які безпосередньо здійснюють державну митну справу і реалізують державну митну політику України. Контрабанда - суспільно небезпечне діяння, яке завдає великої шкоди охоронюваним законом суспільним відносинам і цінностям та потребує вжиття комплексу заходів, чітко визначених законодавством, що здійснюються уповноваженими органами і особами, наділеними відповідними повноваженнями, з метою запобігання і протидії таким діянням, при цьому порядок реалізації таких заходів повинен бути чітко визначений нормами законодавства, яке сьогодні в цьому плані потребує вдосконалення.

Стан опрацювання. Дане питання в Україні протягом багатьох років, на жаль, залишається актуальним, отже його встигли дослідити багато вчених, серед яких виділимо: О.Ю. Бусол, В.В. Чумак, В.Т. Комзюк, І. Хараберюш, П.П. Андрушко, І.В. Бураковський, П.І. Кравчук, М.І. Мельник, Л.В. Багрій-Шахматов, О.Ф. Бантишев, Ю.В. Баулін, В.Д. Басай, О.І. Бойко, В.М. Володько, Н.О. Гуторова, О.М. Джузи, А.І. Долгова, А.П. Закалюк, О.В. Козаченко, О.О. Кравченко, О.М. Литвинов, М.І. Мельник, Н.А. Мирошніченко, А.А. Музика, О.В. Наден, А.М. Полях, Ю.Г. Пономаренко, В.М. Шевчук, В.А. Щербань, О.М. Ясінська, Н. І. Гавловська, О. В. Осадчук Є. М. Рудніченко, М. М. Левко та інші.

Метою статті є дослідження контрабанди як виду злочину, а також особливостей діяльності митних органів у сфері боротьби з контрабандою, розроблення дієвих засобів запобігання контрабанді в Україні.

Виклад основного матеріалу. Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає контрабанду як незаконне, таємне перевезення або перенесення через державний кордон товарів, коштовностей, заборонених або обкладених митом [1, с. 450]. Кримінальний кодекс України визначає, так названу, загально-кримінальну контрабанду - переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї або боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї або бойових припасів до неї), частин вогнепальної нарізної зброї, а також спеціальних технічних засобів негласного отри-

мання інформації [2, ст. 201]. Також Кримінальний кодекс України виділяє, так звану, спеціальну контрабанду, а саме контрабанду наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів, тобто їх переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю [2, ст. 305].

Контрабанда в Україні стала однією зі складових частин економічної злочинності та для деяких частин населення стала буденністю і гарним способом заробітку, а не злочином, за який законом передбачена кримінальна відповідальність. Контрабанда набуває організованих форм, а злочинці розробляють нові методи протидії правоохоронним органам у виявленні контрабанди [3, с.18]. Особливо цей злочин став ще більш розповсюдженим на території Криму, Донецької та Луганської областей після їх анексії та окупації відповідно. Наразі там спостерігається велика кількість випадків порушення митних правил на кордоні та незаконне переміщення товарів і транспортних засобів на територію України, особливо тих, що є забороненими для цивільного обігу в Україні (зброя та різні військові устаткування).

Говорячи про контрабанду, одразу виникає необхідність надати визначення терміну «митна безпека України». Відповідно до Митного кодексу України митна безпека - це стан захищеності митних інтересів України. У свою чергу митні інтереси - це національні інтереси України, забезпечення та реалізація яких досягається шляхом здійснення митної справи [4, ст. 6]. Багато вчених визначали цей термін більш розкрито. Наприклад, Н.І. Гавловська, О.В. Осадчук та Є.М. Рудніченко зазначають, що митна безпека є комплексом ефективних економічних, правових, політичних та інших заходів держави із захисту інтересів народу та держави в митній сфері. Вона відіграє важливу роль у системі економічної безпеки держави загалом та фінансової безпеки зокрема, тому що орієнтована на гарантування економічних інтересів у зовнішньоекономічній та фінансовій сферах водночас [5, с.53]. Левко М.М. під митною безпекою розуміє захищеність митних інтересів суб'єктів господарювання, держави та міжнародної спільноти, за якої забезпечуються сталий розвиток, своєчасне виявлення, запобігання й нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у митній сфері та інших сферах державного управління в разі виникнення негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам, нейтралізація яких входить до компетенції митних органів [6, с. 17].

Діяльність митних органів щодо протидії контрабанді в Україні регламентується: Митним кодексом України; Стратегією у сфері протидії незаконному виробництву та обігу тютюнових виробів на період до 2021 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2017 р. [7]; Указом Президента України «Про заходи щодо протидії контрабанді та корупції під час митного оформлення товарів» від 9 липня 2019 р. [8]; Кримінальним кодексом України [2] та іншими нормативно-правовими актами.

Відповідно до зазначених нормативно-правових актів, серед завдань митних органів України у сфері протидії контрабанді та порушенням митних правил є такі:

- забезпечення в межах своїх повноважень реалізації державної митної справи шляхом запобігання та протидії контрабанді, а також протидія митним правопорушенням під час застосування митного законодавства;

- проведення заходів щодо викриття каналів незаконного переміщення через митний кордон України культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї та боєприпасів, спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, фальсифікованих лікарських засобів, у тому числі із використання кінологічних команд, а також товарів із приховуванням від митного контролю або поза митним контролем, встановлення та документування злочинної діяльності осіб, причетних до такої діяльності;

- здійснення у встановленому порядку обміну інформацією з митними органами іноземних держав із питань виявлення, розкриття, припинення й профілактики порушень законодавства в митній сфері згідно з міжнародними угодами;

- організація та виявлення кримінальних та інших правопорушень у митній сфері та інше [9].

Одним із найважливіших заходів щодо запобігання і протидії контрабанді є митний контроль, який здійснюється посадовими особами фіскальних органів, зокрема такі його форми, як перевірка документів і відомостей, митний огляд, усне опитування громадян і посадових осіб підприємств тощо. У посібнику «Митне право України» автори вважають, що митний огляд, який здійснюється при митному контролі, спрямований на виявлення тайників та контрабанди, а особистий огляд громадян як виняткова форма митного контролю, згідно зі ст. 340 МКУ, проводиться, якщо є достатні підстави вважати, що громадянин, який прямує через митний кордон України приховує предмети [10].

Але українські митні та правоохоронні органи, зазвичай, не виконують повністю своїх обов'язків, тому контрабанда у нашій країні «розквітає». Так, у 2018 р. правоохоронними органами було закінчено лише 2

кримінальні провадження щодо контрабанди. Але варто зазначити, що порівняно з 2018-2019 роками кількість переданих на розгляд суду справ про порушення митних правил збільшилася на 30 %. Проте аналіз інформації на сьогоднішній день свідчить, що ситуація в сфері протидії контрабандній діяльності протягом останніх років суттєвих змін не зазнала й залишається складною.

Визначальними чинниками, які впливають на формування та розвиток контрабандної злочинності, можна назвати:

- недостатність інженернотехнічного облаштування лінії державного кордону, наявність неконтрольованих доріг і водних переправ, значні відстані між окремими українськими та суміжними пунктами пропуску;
- втрата контролю над окремими ділянками державного кордону на тимчасово окупованих територіях України, які можуть використовуватись для неправомірного переміщення предметів правопорушень;
- проблеми кадрового та матеріально-технічного забезпечення ДПС України, митниць ДФС України та інших державних органів, які виконують контрольні функції на державному кордоні;
- корумпованість митних та прикордонних службовців, посадових осіб правоохоронних органів, які забезпечують досудове розслідування кримінальних проваджень щодо контрабанди, а також корумпованість суддів при винесенні вироків контрабандистам тощо.

Також хочемо зазначити про проблеми заходів протидії контрабанді та порушенню митних правил на морському транспорті. Вони виникають через недосконалість нормативно-правової бази, а також корупцію органів, які повинні вживати заходи по боротьби з незаконним переміщенням предметів через державний кордон України. Для того щоб вирішити цю проблему, потрібно створити робочу групу, до якої б увійшли працівники митних та правоохоронних органів, Державної прикордонної служби для розробки нормативно-правової бази, яка б належним чином регламентувала усі методи боротьби з контрабандною злочинністю на морському транспорті. Також необхідно забезпечити належні умови праці для працівників державних органів, які наділені обов'язками боротьби з контрабандистами, для запобігання корупційним правопорушенням.

Велика кількість порушень митних правил свідчить про недостатній рівень забезпечення митної безпеки України. Тому, комплексне розв'язання проблем забезпечення митної безпеки України можливе лише за умови вжиття на державному рівні заходів, спрямованих на підвищення ефективності здійснення державної митної справи. Україні слід проаналізувати та запозичити зарубіжний досвід.

Наприклад, у країнах ЄС широко використовується практика проведення перевірок не тільки в момент перетину митного кордону та митного оформлення, але й до та протягом визначеного часу після митного оформлення товарів та транспортних засобів. Наприклад, у Франції митний контроль стосовно суб'єктів зовнішньої торгівлі здійснюється за двома напрямками: формальний та фундаментальний контроль. У момент перетину митного кордону представниками митних органів Франції фундаментально перевіряється близько 5% імпорту та 1% експорту вантажів. Інші 95% підлягають контролю протягом 1-3 років після оформлення митних документів.

Висновок. Сьогодні ситуація з контрабандою в Україні залишається досить складною, оскільки на неї впливає досить велика кількість чинників, серед них – насамперед збройний конфлікт на сході України, оскільки значна частина українсько-російського кордону не контролюється владою України і через нього йде масовий потік заборонених предметів. Контрабанда в Україні має широкомасштабні форми протягом всього періоду незалежності України, а наслідки злочинних діянь контрабандистів відобразилися на всіх сферах економічної діяльності держави.

Аналіз стану боротьби з контрабандою свідчить про те, що, незважаючи на комплекс здійснених органами виконавчої влади заходів, вона продовжує поширюватись, а пов'язані з нею негативні процеси набувають дедалі витонченіших форм, що завдає значної шкоди економіці України, негативно впливає на криміногенну ситуацію в державі.

Аналіз заходів щодо запобігання і протидії контрабанді, визначених у Митному кодексі України та інших актах митного законодавства, дозволив виявити певні недоліки нормативного закріплення таких заходів та проблемні питання їх реалізації. Відтак, на нашу думку, доцільно доповнити розділ 17 Митного кодексу України, який присвячений запобіганню і протидії контрабанді, новими більш дієвими заходами.

Удосконалення діяльності митних органів у галузі проведення митного контролю задля боротьби з контрабандою можливе з запозиченням міжнародного досвіду, урахуванням розвитку подальшого міжнародного співробітництва, розвитку інформаційних технологій та активної взаємодії митних і правоохоронних органів.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ : ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст. 131.
3. Погорецький М. Підвищення ефективності боротьби з сучасною контрабандою. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2009. № 1. С. 18-21.
4. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. / Відомості Верховної. Ради України (ВВР). 2012. № 44-45. № 46-47, № 48, ст.552.
5. Гавловська Н. І. Вплив митних органів на економічну безпеку держави. *Митна безпека*. 2011. № 1-2. С. 52-56.
6. Левко М. М. Системний підхід до визначення ролі та місця митної безпеки у забезпеченні економічної безпеки держави. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 15. Ч. 2. С. 16-20.
7. Стратегія у сфері протидії незаконному виробництву та обігу тютюнових виробів на період до 2021 року : Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2017 р. № 570-р.
8. Про заходи щодо протидії контрабанді та корупції під час митного оформлення товарів : Указ Президента України від 9 липня 2019 р. № 505/2019
9. Основні завдання та функції управління протидії митним правопорушенням та міжнародної взаємодії (митниця). Державна податкова служба України. URL:[https:// lv.tax.gov. ua/okremi-storinki/struktura/print-204319.html](https://lv.tax.gov.ua/okremi-storinki/struktura/print-204319.html) (дата звернення 05.10.2021).
10. Дьомін Ю.М., Дьоміна С.Ю., Железняк Н.М. та ін. Митне право України. : Навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 232с.